

Nr 44.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående revision av medicinalstyrelsens formulär till läkarintyg avseende styrkande jämlikt 3 kap. 2 § 4 mom. giftermålsbalken av frihet från sinnesslöhet.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner nr 42 i första kammaren av herr *Lundgren* och nr 83 i andra kammaren av herr *von Friesen*. I motionerna, som äro likalydande, hemställes att riksdagen i skrivelse till Konungen ville anhålla om vidtagande av åtgärder för en revision av medicinalstyrelsens formulär till läkarintyg avseende styrkande jämlikt 3 kap. 2 § 4 mom. giftermålsbalken av frihet från sinnesslöhet.

I fråga om de skäl motionärerna anfört till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Enligt 2 kap. 5 § giftermålsbalken i detta lagrums ursprungliga lydelse utgjorde sinnesslöhet indispensabelt hinder mot ingående av äktenskap.

Genom en lag den 8 juni 1945 erhöll lagrummet sin nuvarande lydelse, enligt vilken den som är sinnesslö icke äger ingå äktenskap med mindre Konungen finner skäligt tillåta detsamma. För att förebygga att sinnesslöa ingå äktenskap i strid mot förbudet skall viss utredning verkställas, innan lysning får ske i fråga om kontrahent som misstänkes lida av sinnesslöhet. I 3 kap. 2 § 4 mom. giftermålsbalken stadgas sålunda bland annat att om det finnes anledning antaga, att trolövad är sinnesslö, han skall, för att lysning skall kunna erhållas, antingen med läkarintyg styrka att sinnesslöhet icke kan hos honom påvisas eller ock visa att han äger Konungens tillstånd att utan hinder av sinnesslöheten ingå äktenskapet. Närmare bestämmelser angående läkarintyget meddelas av Konungen.

Enligt lagberedningens motiv till 2 kap. 5 § giftermålsbalken avsågos vid stadgandets tillkomst med begreppet sinnesslöhet som äktenskapshinder sådana grader av utvecklingshämning som låge under en utvecklingsnivå, vilken motsvarade den normalt vid straffmyndighetsåldern (15 år) föreliggande. Dit hörde enligt motiven idioti och svårare former av imbecillitet, medan däremot enligt beredningens åsikt de lindrigaste formerna av imbecillitet uppenbart icke vore att hänföra under sinnesslöhet.

I den proposition (nr 77), som låg till grund för de genom lagen den 8 juni 1945 antagna ändringarna i 2 kap. 5 § giftermålsbalken, varigenom

möjlighet infördes för sinnesslö att efter tillstånd av Kungl. Maj:t ingå äktenskap, uttalade föredragande departementschefen att dispens icke borde ifrågakomma för sådan sinnesslö som icke kunde anses besitta rättslig handlingsförmåga. Någon eftergift av detta krav vore icke möjlig. Departementschefen framhöll emellertid, att frågan, huruvida vederbörande besatte rättslig handlingsförmåga, enligt allmänna grunder skulle bedömas med hänsyn till den rättshandling som vore i fråga, i det föreliggande fallet ingående av äktenskap. Kravet på rättslig handlingsförmåga vore sålunda väsentligen av samma innebörd som krav på förmåga att bedöma äktenskapets betydelse.

Formulär till läkarintyg för styrkande av frihet från sinnesslöhet har efter Kungl. Maj:ts förordnande utfärdats av medicinalstyrelsen genom en kungörelse den 29 december 1915 (nr 601), ändrad genom kungörelse den 21 mars 1941 (nr 210). Intygen skola utfärdas av tjänsteläkare samt underställas medicinalstyrelsens prövning. I anvisningar för undersökningen, meddelade i sistnämnda kungörelse, uttalas bland annat att om möjligt standardiserad intelligensundersökning enligt Terman eller därmed jämförlig metod skall utföras. I själva intyget skall läkaren förklara, att han anser att hos den undersökte icke kunnat påvisas sinnesslöhet i sådan grad, att den motsvarar en psykisk utveckling, som ligger under den normalt vid femton års ålder vanliga. I en not anges, att härmed menas den allmänna psykiska utvecklingsgraden och mognaden hos en normal femtonåring, ej det teoretiska begreppet 15 »intelligensår», vilket enligt Termans metod motsvarar en intelligenskvot av 94.

I *motionerna* anföres bland annat följande.

Redan vid den tidpunkt då formuläret tillkom synes avfattningen ha varit föråldrad. Att röra sig med begreppet en femtonåringens intelligens vid sidan om de vid den tiden vedertagna intelligensåldrarna synes till en början i hög grad olämpligt; men härtill kommer att formuläret torde vara för intygsgivarna helt oförståeligt. Efter 1945 års lagstiftning om sinnesslöhetens betydelse inom strafflagstiftningen och de uttalanden riksdagen då gjorde om detta begrepp framstår formuläret som än mera föråldrat och vilseledande.

I anslutning till vad motionärerna anfört må här erinras om att i samband med de ändringar, som år 1945 vidtogos i 5 kap. 5 och 6 §§ strafflagen, innebörden av uttrycket sinnesslöhet upptogs till övervägande. Efter att ha redogjort för den ståndpunkt strafflagberedningen intagit i sitt till grund för lagstiftningen liggande betänkande (SOU 1942: 59) anförde föredragande departementschefen i propositionen (nr 207) bland annat följande.

Jag är ense med beredningen om att intellektuell utvecklingshämning, som skall kunna medföra straffrihet, bör vara av sådan art att den grundar en verklig undantagsställning. En definition av begreppet sinnesslöhet har givits i lagen den 30 juni 1944 (nr 477) om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa. Enligt 1 § i denna lag förstås med sinnesslö i lagen den som på grund av bristande förståndsutveckling icke kan tillgodogöra sig folkskolans vanliga undervisning eller hjälpundervisning. I det betänkande

som låg till grund för lagen uttalades bland annat att barn med en s. k. intelligenskvot under 65 alltid borde hänvisas till sinnesslöskola, förutsatt att intelligensundersökningen utförts riktigt. Den uppfattning av begreppet sinnesslöhet som kommit till uttryck i nämnda lagrum och motivuttalande bör enligt min mening vara vägledande även i nu förevarande sammanhang.

I vad departementschefen sålunda anfört instämde första lagutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 36) i ämnet.

Sedan utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande över motionerna från medicinalstyrelsen, har styrelsen meddelat, att ändrad lydelse av intygen blivit bestämd. Den ändrade lydelsen består däri, att läkaren i intyget numera endast skall förklara, att han anser att hos den undersökte icke kunnat påvisas sinnesslöhet. I en not till detta ord anges följande.

Uttrycket sinnesslöhet har i olika lagtexter olika betydelse:

Vid riksdagens behandling av strafflagens 5 kap. 5 § år 1945 avsågs därmed idioti och imbecillitet.

I motiven till lagförslaget angående ändring av äktenskapslagen år 1915 innefattades i begreppet sinnesslöhet idioti och svårare grader av imbecillitet. Det sistnämnda begreppet avsåg emellertid då *alla* utvecklingshämningar av lindrigare grad än idioti, till och med sådana fall som lågo över en utvecklingsnivå motsvarande den vid straffmyndighetsåldern (15 år) normalt föreliggande, d. v. s. högst väsentligt över den intelligenskvot, vilken nu sättes såsom övre gräns för imbecillitet. Övre gränsen för imbecillitet av svårare grad låter sig icke med bestämdhet fixeras, sedan man frångått jämförelsen mellan utvecklingshämmande och normalbegåvade vid viss ålder. När därför i motiven till äktenskapslagen ifrågavarande gräns uppåt för imbecillitet av svårare grad sattes till straffmyndighetsåldern, kan sådan bestämning icke direkt uttryckas med intelligenskvotsiffra, men vad som uttalas i motiven torde kunna tolkas så, att man då avsåg en väsentligt mindre höggradig rubbning än den, som nu uppåt avgränsas med intelligenskvoten 65.

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, har medicinalstyrelsen beslutat sådan ändring i ifrågavarande formulär till läkarintyg, att den intygsgivande läkaren numera skall förklara, att han anser att hos den undersökte icke kunnat påvisas sinnesslöhet. Vid sådant förhållande och då intygsgivaren icke bundits av några anvisningar om innebörden av begreppet sinnesslöhet, torde de i motionerna framställda erinringarna mot formuläret ha bortfallit. Utskottet har icke haft anledning att i detta sammanhang taga ställning till medicinalstyrelsens i ovan återgivna not gjorda uttalande om att uttrycket sinnesslöhet i olika lagtexter skulle hava olika betydelse.

Med anledning av vad sålunda förekommit får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 42 och II: 83, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 juni 1947.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Utskottet.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Schlyter, Westman, Ahlkvist, Ekströmer, Lindblom, Olofsson, Löthner och William Ohlsson;

från andra kammaren: herrar Lindqvist, Gezelius*, Werner, Olsson i Mellerud, Berg, Landgren, Gustafsson i Lekåsa och Osterman.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.